

**TALABA SHAXSI MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISHDA
TEXNOLOGIK YONDASHUV**

Dehqonova Madina Akbar qizi

*Navoiy Davlat Universiteti San'at va sport fakulteti
Pedagogika nazariyasi va tarixi yunalishi 1-kurs magistranti*

Zamonaviy oliy ta'lim paradigmasida talaba shaxsi ma'naviyatini shakllantirish jarayoni an'anaviy o'gitlardan farqli ravishda, tizimli-texnologik xarakter kasb etmoqda. Texnologik yondashuv — ma'naviyatni yuksaltirishni muayyan maqsadga yo'naltirilgan, ketma-ketlikka ega bo'lgan va natijasi oldindan bashorat qilinadigan intellektual jarayon sifatida belgilaydi. Ayniqsa, ko'p millatli ta'lim muhitida turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish ko'nikmasini shakllantirish, shaxs ma'naviyatining asosi bo'lgan tolerantlik va empatiyani rivojlantirishning asosiy mexanizmiga aylanmoqda.

Ma'naviyatni texnologik jihatdan modellashtirishda quyidagi klassik nazariyalarni amaliy "texnologik bosqich" sifatida ko'rish mumkin:

1. Diagnostik bosqich (A.Maslov modelida): Shaxs ma'naviyati tashqi ta'ziyiq ostida emas, balki ichki ehtiyojlarning iyerarxik rivojlanishi (self-actualization) natijasida yuksaladi. Texnologik yondashuvda birinchi bosqich talabaning o'zligini anglashi va salohiyatini kashf etishi uchun diagnostik sharoit yaratishdir.
2. Strukturaviy-funksional texnologiya (T.Parsons, E.Dyurkgeym): Ma'naviya — insonning ijtimoiy tizim me'yorlarini (knowledge, values, qualities) qay darajada o'zlashtirganligi bilan o'lchanadi. Bu yerda ta'lim texnologiyasi inson tanasining "genetik plastmassasiga" jamiyatning ijtimoiy va ma'naviy buyurtmasini "eksport" qilish vazifasini bajaradi.

3. Interaktiv-simvolik bosqich (J.G.Mead): Ma'naviyat shaxslararo muloqot (interaction) simvollarida shakllanadi. Ko'p millatli jamoa ushbu texnologiyaning tajriba maydoni bo'lib, unda talaba o'zga millat vakillarining ma'naviy dunyosi orqali o'z ma'naviyatini korreksiya qiladi.

Oliy ta'limda talaba shaxsi ma'naviyatini shakllantirishning uch darajali texnologik modeli taklif etiladi:

- 1-daraja: Etno-madaniy adaptatsiya (Tabiiy-madaniy vazifa). Talaba o'z va o'zga xalqlar tarixini, adabiyoti va madaniy ramzlarini kashf etish orqali boshlang'ich ma'naviy dunyoqarashini tizimlashtiradi.
- 2-daraja: Aksiologik transformatsiya (Ijtimoiy-madaniy vazifa). Bu bosqichda jamiyatning ma'naviy-axloqiy ideallari talaba ongida shaxsiy qadriyat darajasiga ko'tariladi. Ma'lum bir "axloqiy filtr" (ijobiy sotsializatsiya) orqali yod g'oyalar va antisotsial unsurlardan himoyalaniish imkoniyati ortadi.
- 3-daraja: Ma'naviy o'z-o'zini realizatsiya qilish (Ijtimoiy-psixologik vazifa). Talabaning jamoaviy hayotda, mehnat va muloqot sohasida o'z ma'naviy fazilatlarini namoyon etishi. Bu bosqich texnologik natijaning "tekshiruv" (assessment) bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqotlarda ko'p millatli talabalar jamoasi (120 nafar respondent) tahlil qilinganda, ma'naviy integratsiya darajasi o'rtacha ko'rsatkichni tashkil etgani aniqlandi. Bu shuni anglatadiki:

- Ma'naviyatni shakllantirishning stixiyali (tasodifiy) xarakteri o'z samarasini bermayapti;
- Ta'lim muassasalarida ma'naviy-tarbiyaviy jarayonlar funksional element sifatida kutilgan samaradorlik darajasiga ko'tarilmagan;
- Axborot oqimlari murakkablashgan sharoitda talabalar ilm-fan va madaniyatning ma'naviy filtridan (filing texnologiyasi) foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.

Talaba shaxsi ma'naviyatini shakllantirishda texnologik yondashuv quyidagi imkoniyatlarni beradi: Individuallashtirish va Sotsializatsiya integratsiyasi: Shaxsning ichki kreativ imkoniyatlari (individualizm) jamiyatning ma'naviy talablari (sotsializm) bilan muvozanatlashadi. Multimadaniy determinant: Turli etnik guruhlar vakillari bilan hamkorlik qilish madaniyati talabani "global dunyo fuqarosi" sifatida tarbiyalashda qudratli ma'naviy qurol bo'lib xizmat qiladi. Algoritmiashtirilgan tarbiya: Ma'naviyat "shunchaki tushuncha" emas, balki diagnostika qilinadigan, korreksiyalab boriladigan va natijasi oliy ta'lim samaradorligini oshiradigan tizimli jarayon darajasiga ko'tariladi.

Demak, ta'lim tizimida ma'naviy hamkorlik madaniyatini texnologik optimallashtirish – bu shaxsning milliy o'zligini saqlagan holda umumbashariy qadriyatlarga integratsiyalashuvini ta'minlashning eng qisqa va samarali yo'lidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 3- maydagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora – tadbirlar to'g'risida" PQ-4307- son Qarori // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 04.05.2019 y., 07/19/4307/3079 – son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26- martdagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5040-son Qarori // "Xalq so'zi" gazetasi, 2021 yil 27 mart, № 62 (7842).
3. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020-y., 03/20/637/1313- son)
4. Восток-Запад: история и конфликты в современном мире. — М.: РУДН, 2008. 180 с.

5. Н. А. Корешков, “Зҳизн и творчество В. В. Морозова (к 100-летию со дня розҳдения)”, Учен. зап. Казан. ун-та. Сер. Физ.-матем. науки, 154, но. 2, Изд-во Казанского ун-та, Казан, 2012, - С. 6–12.
6. Saidolimovna, Z. D. (2019). THE FORMATION OF INTERETHNIC COMMUNICATION CULTURE OF THE YOUTH: METHODOLOGICAL ANALYSIS. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12)
7. Zakirova, D., & Nishanova, S. (2022). Legal basis for the development of the idea of interethnic harmony and religious tolerance in Uzbekistan. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 12(6), 125-129.